

KLAUSTAR FRANJEVAČKOGA SAMOSTANA U ZADRU

selima (Lacići), a radovi su stranih (*J. A. Schöffl* u Suhopolju), ili domaćih majstora (*I. N. Debeljaković* u Grižićima, 1828). U pravosl. crkvama niz ikonostasa u doba klasicizma rade domaći majstori (Marinci, *J. Nedeljković* i *I. Lončarević*, 1834; Šarengrad, *B. Đukić*, 1854–55; Rovišće, 1856). Klasicistički motivi, katkad s figuralnim reljefima, nalaze se na pećima (Poznanovec, Cerje, Gradski muzej u Osijeku). Od kovana se željeza rade rešetke na prozorima (Osijek, kuća u Ul. Zmaja Jove), ograde (Sisak, kuća Mihelčić, 1816; Zagreb, Opatička ul. 18), balkoni (Samobor, zgrada općine, 1825), vrata (luneta na ulazu u biskupsku tvrđavu oko katedrale, u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu). Različiti predmeti, napose za crkvenu upotrebu, uvoze se ili se izrađuju: kadionice, svijećnjaci, relikvijari (srebrni relikvijar zagrebačke katedrale, 1780), pokaznice, kaleži, od kojih su neki ukrašeni sličicama u emajlu (Donja Voća, Đakovo, Krapina). Poznati su radovi zagrebačkih zlatara *M. Ebnera*, *F. Eberhardta*, *V. Lahmanna* i *J. M. Lannera*, te Varaždinca *J. Kunića*.

LIT.: *A. Schneider*, Perivoji, vrtovi i šetališta u starom Zagrebu, Narodna starina, 1930, 20. — *J. Bösendorfer*, Structura novae Domus Curialis, Osječki zbornik, 1942, 1. — *M. Stahuljak*, Nadgrobni spomenici sv. Jurja u Zagrebu, Hrvatska prošlost, 1943, 4. — *K. Prijatelj*, Les monuments français de Split et de Trogir, Annales de l'Institut français de Zagreb, 1945, 26–27. — *C. Fisković*, Artistes français en Dalmatie, ibid., 1946, 28–29. — *D. Pinterović*, Povijest namještaja ilustrirana primjerima muzeja Slavonije, Osijek 1952. —

F. KLEIN, zgrada u Mesničkoj ul. u Zagrebu

L. Dobronić, Kovane rešetke na arhitektonskim spomenicima sjeverne Hrvatske od gotike do bidermajera, Arhitektura, 1953, 4. — *G. Jurišić*, Bartol Felbinger i gradnja dvora Januševac, Peristil, 1954, 1. — *K. Firingner*, Likovna umjetnost u Osijeku u XVIII i poč. XIX st., Tkalčićev zbornik, I, Zagreb 1955. — *I. Petricoli*, Stara nadbiskupska palača u Zadru, ibid., 1955. — *A. Horvat*, Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Medimurju, Zagreb 1956. — *B. Misita-Katušić*, Kratak pregled arhitekture Osijeka kroz tri stoljeća, Osječki zbornik, 1956, 5. — *I. Bach*, Srebrno posuđe, rad zagrebačkog zlatara prije 150 godina, Vijesti MK, 1957, 6. — *D. Jurman-Karaman*, Klasicistički arhitektonski objekti Maksimira, Iz starog i novog Zagreba, I, Zagreb 1957. — *A. Simić-Bulat*, Zbirka minijatura u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, Tkalčićev zbornik, II, Zagreb 1958. — *K. Prijatelj*, Splitski slikari XIX stoljeća (katalog), Split 1959. — *D. Jurman-Karaman*, Maksimirski vidikovac i njegovi oblikovni elementi, Bulletin JAZU, 1959, 2. — *A. Horvat*, O baroknom klasicizmu u Pogančecu, ibid., 1960, 2–3. — *K. Prijatelj*, Prilog dalmatinskom slikarstvu prošlog stoljeća, Prilozi – Dalmacija, 1963. — *Isti*, Klasicistički slikari Dalmacije, Split 1964. — *L. Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971. — *Ista*, Dvorac Golubovec, Zagreb 1972. — *B. Vizintin*, Istra u grafici 19. stoljeća, ŽU, 1972, 17. — *D. Cvitanović*, Bartol Felbinger i mogućnost njegova utjecaja na postbaroknu sakralnu arhitekturu Banije, Radovi Arhiva JAZU, 1973, 2. — *D. Baričević*, Ivan Martin Gigh, »stukador« zagrebačkog biskupa M. Vrhovca, ibid. — *I. Lentić-Kugli*, Varaždin nakon požara 1776. godine, Zagreb 1973. — *D. Cvitanović*, Parohijska crkva sv. Nikole u Karlovcu i njezin graditelj Josip Štiller, ZLU, 1974. — *V. Radauš*, Spomenici Slavonije XVI–XIX stoljeća, Zagreb 1975. — *S. Piplović*, Arhitekt Giannantonio Selva i klasicizam u Dalmaciji, Peristil, 1975, 18–19. — *D. Keckemet*, Hrvatski klasicistički arhitekt Vicko Andrić, Zbornik radova II. kongresa Saveza društva povjesničara umjetnosti SFRJ, Celje 1978. — *A. Horvat*, O klasicističkoj arhitekturi sjeverne Hrvatske, ibid. — *M. Stagličić*, Osvrt na arhitekturu i urbanizam klasicizma u Zadru, ibid. — *Ista*, Klasicist Valentino Presani u Dalmaciji, Peristil, 1979, 22. — *O. Švajcer*, Klasicistički i bidermajerski portreti u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku, ŽU, 1979, 28. — *M. Stagličić*, Neostilska arhitektura u zadrskoj regiji, Prilozi – Dalmacija, 1985. — *A. Fazinić*, O gradnji župne crkve u Velj Luci 1846–1848. g., ibid. — *K. Prijatelj*, Slikarstvo u Dalmaciji 1784–1884, Split 1989. — *B. Vizintin*, Umjetnička Rijeka XIX. stoljeća, Rijeka, 1993. A. Ht.

KLAUDUS, Rudolf, slikar (Šuševu [Nebersdorf] u Gradišću, 19. X. 1895 – Željezno [Eisenstadt] u Gradišću, 26. III. 1979). Studirao na Grafičkom zavodu u Beču 1919–23. i na Akademiji u Zagrebu gdje je diplomirao 1926 (V. Becić). Bio je profesor crtanja (1926–36) i nadzornik hrv. škola u Gradišću 1936–38. i 1945–60. Bavio se i novinarstvom i publicistikom; bio je član užeg uredništva »Hrvatskih novina« (od 1922), pokrenuo tjednik »Naše selo« (1947), jedan od osnivača lista »Mladost« (1955), objavljivao mnoge članke o problemima Gradišćanskih Hrvata. God. 1956. osnovao je Grupi gradišćanskih umjetnika.

Slikao je na postsezanovski i postimpresionistički način krajolike svojega Gradišća (*Kuće na jezeru*, *Brežuljci s kućama*, *Jesen*, *Kuća u vrtu*, *Gornja Pulja*, *Kamenolom*, sve 1960–65). Izlagao je od 1927. na tridesetak izložaba u Austriji, Zagrebu, Čakovcu, Bukureštu, Bonnu i Passauu.

LIT.: Umjetnost Gradišća (katalog), Zagreb 1965. — *S. Krpan*, Gradišćanski portreti, Zagreb 1988. R.

KLAUSTAR, četverokutno (kvadratično ili pravokutno) dvorište u unutrašnjosti samostana. U središnjemu je dijelu potpuno otvoreno a na

stranicama se nalaze presvođeni trijemovi, kojih se svodovi jednom stranom oslanjaju na konzole u zidu samostana, a drugom, vanjskom, na stupove. Trijemovi su nekad uklopljeni u volumen samostanskih krila, a ponekad je nad njima popločana terasa. Unutar otvorenoga dijela klaustra redovito se nalazi bunar kojemu se grlo nalazi na sredini, a ostali dio je popločan. Ponekad se u klaustru nalazi groblje za redovnike te vrtovi s ljekovitim i aromatičnim biljem (viridarij, aromatarij) za potrebe ljekarni. Na stranicama klaustra niže se u prizemlju društvene prostorije: crkva (redovito uz južnu stranu), sakristija, kapitulska dvorana, apoteka, prostorije za goste, kuhinja i blagovaonica, u koje se ulazi izravno iz klaustra. Na katu se nalaze spavaonice. Kapituli i stupovi redovito su bogato skulptorski ukrašeni (bestijarij), a od doba gotike nadalje svodovi i zidovi oslikavaju se freskama. — K. potječe od ant. atrija stambene kuće i peristilne gradnje uopće, a u kršć. se arhitekturi počinje pojavljivati u V. st. U XIII. st. postaje redovit sastavni dio samostanske arhitekture, osobito u gradovima, gdje poprima ulogu neke vrste intelektualnoga trga. Najbogatije skulptorski opremljeni klaustru u nas jesu k. samostana Male braće koji od 1327—48. radi Mihoje Brajkovi i dominikanski s kraja XIV. st., oba u Dubrovniku.

LIT.: A. Badurina, Uloga franjevačkih samostana u urbanizaciji dubrovačkog područja, Zagreb 1990. A. Bad.

KLEIN, Franjo, graditelj (Beč, 17. X. 1828 — Zagreb, 26. VIII. 1889). U Beču je izučio graditeljsko-kamenoklesarski obrt, a 1846—48. studirao arhitekturu na bečkoj Akademiji (A. Siccardsburg). U Zagrebu je bio od 1851. u vojnoj službi. Projektirao je župnu crkvu Sv. Marije u Molvama (1855). Prvi njegovi radovi za Zagreb su nacrti za adaptaciju južnih kapitolskih vrata (1862) i za jednokatnicu u Ilici 19 (1864). Glavno je njegovo djelo iz toga razdoblja sinagoga u Praškoj ulici (1867, srušena 1941), građena u mješavini pov. stilova (maursko-gotičko-renesansni elementi). Potom gradi dvokatnicu svinuta pročelja u Mesničkoj ul. 1 (1867) s bogatom neorenesansnom dekoracijom. God. 1867—84. radi u građevnom poduzeću s J. N. Grahonom (»Grahov i Klein«); zajednički projektiraju i izvode nekoliko desetaka građevina, pri čemu je teško razlučiti ulogu svakoga od njih: Gundulićeva ul. 29 (1874), Glazbeni zavod u Gundulićevoj ul. 6 (1875), zgrada Gospodarskog društva na Trgu maršala Tita (1876), kuća Prišter u Ilici 12 (1878), Hebrangova ul. 34 (1878), Zrinjski trg 3 (1877), Gajeva ul. 32 (1878), Preradovićeve ul. 24 (1883). — Titulu »ovlaštenog civilnog arhitekta« dobio je 1878. kao priznanje za zasluge. K. je istaknuti predstavnik arhitekture rane faze historicizma, čije radove obilježuju miješani i neorenesansni stil, skulpture, plastično-dekorativni elementi i naglašena plastičnost pročelja. Najnovije stilove bečkoga historicizma prenosio je u Zagreb i vješto ih prilagođivao dimenzijama maloga grada koji se tada naglo razvijao.

LIT.: L. Dobronić, Zaboravljeni zagrebački graditelji, Zagreb 1962. — I. Maroević, Graditeljska obitelj Grahov, Zagreb 1968. — L. Dobronić, Crkve podignute u čast Blaženoj Djevici Mariji u 19. stoljeću u Zagrebačkoj nadbiskupiji, u zborniku: Štovanje Bogorodice u Hrvata u XIX. i XX. stoljeću, Zagreb 1990. — O. Marušević, Kuća boga Dioniza u Mikulićima, ŽU, 1992—93, 52—53. L. D.

KLENOVNIK, reprezentativni dvorac obitelji Drašković u Hrvatskom zagorju. Srednjovj. utvrđeni grad K. dao je 1244. Bela IV. varaždinskomu županu Mihalju. Novi četverouglasti renesansni dvokatni dvorac podignuli su grofovi Drašković 1616. U unutarnjem dvorištu su tri niza arkada (zazidane); na stubištu bogate kamene ograde. Dvorac je dograđivan i pregrađivan, a 1927. adaptiran za lječilište (H. Ehrlich). Uza nj se nalazi park. U nekim sobama dvorca zidne slike iz XIX. st. Raskošna dvorska kapela ukrašena je na svodu štukaturom; u njoj su tri barokna oltara (1738), propovjedaonica (1740—41) i grobnica članova roda Draškovića. U selu K. u baroknoj župnoj crkvi Sv. Trojstva (1726) nalaze se propovjedaonica i oltari (glavni oltar iz 1733) s grbom Draškovića. — Nedaleko od Klenovnika, u Pintarićima (Vukovoj) sačuvana je kasnogotička kapela Sv. Vuka s potpornjima datiranim 1508; utvrđena je zidom sa strijelnicama. U crkvi je veoma lijep drveni oltar iz 1650, kasnorenesansne strukture s baroknim ukrasom. Na putu prema crkvi ostaci ranobaroknih pilova.

LIT.: D. Baričević, Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u sjevernom dijelu Hrvatskog Zagorja, Ljetopis JAZU, 1971, 75, 532—536. — M. Obad Šćitaroci, Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja, Zagreb 1991. — J. Meder, Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb 1992. A. Ht.

KLIMNO, selo na I obali otoka Krka. Zanimljiva je pučka kuća datirana glagoljskim natpisom iz 1514. U romaničkoj jednobrodnoj crkvi s

KLENOVNIK

polukružnom apsidom i ravnim stropom, koju izvori spominju 1381 (Sveti Klement), čuva se rezbareni renesansni poliptih iz XVI. st. Romanička crkva istoga tipa (Sveti Filip i Jakov) u obližnjim Solinama spominje se 1396. Ruševine crkve Sv. Petra u Solinama očaju u fragmentima plastike i arhitekture starokršćansku, ranosrednjovj. (pleter), romaničku i gotičku građevnu fazu.

LIT.: B. Fučić, Sveti Petar u Solinama, Bulletin JAZU, 1961, 3.

B. F.

KLINAC GRAD, utvrđeni grad J od Petrinje i Hrastovice. Prostranu i čvrstu peterokutnu kulu sagradio je zagrebački biskup sred. XVI. st. na širokom zaravanku brijega. Glavni ulaz nalazio se u zap. zidu u visini prvoga kata, a ulazilo se preko čardaka i pokretnoga mosta. Zidovi kule sačuvani su gotovo do svoje izvorne visine.

KLIS, tvrđava na prijevoju između Kozjaka i Mosora ponad Splita. Pod tvrđavom se nalazi naselje. Tragovi neolitičkoga života nađeni su u pećini Krčine, a nedaleko od Klisa, u Klapavicama, ostaci su starokršć. bazilike. — Strateški značaj Klisa ističe Konstantin Porfirogenet. Od IX. st. K. je sjedište hrv. kneževa i kraljeva Trpimirovića; knez Trpimir spominje K. u povelji iz 852. kao svoj dvor (»in curtis nostra«). Nakon narodnih vladara kliška tvrđava i okolni posjedi pripadaju ugarsko-hrv. dinastiji Arpadovića. Hrv. feudali Šubići, Nelipići i dr. dobivaju K. od kraljeva kao leno te se njime koriste za napade na splitske posjede, o čemu svjedoči i sačuvani ugovor o miru nakon rata Splita i Klisa iz 1171. Neko vrijeme bio je sjedište bos. kralja Tvrtka i hrv. banova. Pred tur. navalom (prva pol. XVI. st.) brani ga senjski i kliški kapetan Petar Kružić, ali ga turska vojska osvaja 1537. Kao sjedište tur. sandžakata za sr. Dalmaciju i dio Bosne, Turci utvrđuju K. i grade džamiju s minaretom. U vrijeme kandijskoga rata K. i ostale turske utvrde u Dalmaciji osvaja mlet. vojskovođa Leonardo Foscolo 1648. Mlečani ga utvrđuju po suvremenim strateškim načelima (započeo Aleksandar Magli, dovršio Josip Santini), a tur. džamija pretvorena je u crkvu, dok je minaret srušen. Današnji izgled Klisa potječe iz vremena posljednje mlet. obnove. Iz tur. su vremena džamija s kupolom, tri obruča zidina i utvrđena vrata. Pod tvrđavom s J strane novije je naselje nastalo nakon povlačenja Turaka. U naselju je stara tur. česma, a u župnoj crkvi freske V. Paraća s prizorima iz prošlosti Klisa.

KLIS, plan tvrđave

